

Александар М. Новаковић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департаман за србистику

НАЈЧЕШЋЕ НЕДОУМИЦЕ ПРЕДАВАЧА У ВЕЗИ СА НАСТАВОМ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Апстракт: Предмет овога рада јесте анализа и класификација најчешћих недоумица наставника-практичара у области методике наставе српског као страног језика, са циљем сагледавања и проналажења могућих решења и одговора. У раду смо користили дескриптивну методу и методу теоријске анализе са техником анализе садржаја, захваљујући којима смо спровели детаљно квалитативно и квантитативно истраживање. Грађу за истраживање чиниле су објаве (и коментари) у групи на Фејсбуку под називом Српски језик за странце: група за предаваче, која је за две године постојања окупила више од две хиљаде лингвометодичара, истраживача и наставника-практичара. Истраживање спроведено у другој половини марта 2022. године показало нам је да се све недоумице и сва питања могу класификовати у шест великих група: 1) организациона питања наставе српског као страног језика; 2) питања у вези са начином обраде градива и садржајима; 3) најаве предавања, летњих школа и вебинара посвећених овој врсти наставе; 4) пословне понуде за професоре српског као страног језика; 5) занимљивости о учењу српског језика; и 6) савети за писање научноистраживачких радова. У раду смо настојали да понудимо (потенцијалне) одговоре на постављена питања и јасно формулисале недоумице.

Кључне речи: методика наставе српског као страног језика, странци, недоумице, Фејсбук.

Увод

Настава српског као страног језика почиње се развијати шездесетих година XX века са појавом првих школа у којима се наш језик изучавао (паралелно са

¹ aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

другим страним језицима).² Након Другог светског рата и окретања државне политике према иностранству, дошло је до праве експлозије интересовања за учење српског језика. Захваљујући већем броју уговора са иностраним владама, у тадашњу заједничку државу пристизао је већи број странаца који су желели да „на западњачки ефикасан начин [...] брзо овладају нашим језиком” (Ђурић 1984: 6). У својству ученика појављују се страни студенти, пословни људи, домаћице, новинари и дипломате (Vukadinović 1984: 61). Међутим, и поред повећаног интересовања за ову врсту наставе, пракса је остајала у несагласју са теоријом, односно методиком наставе српског као страног језика, за коју се слободно може рећи да је једва егзистирала. Никола Кремзер (Kremzer 1984: 31) бележи да су наставници-практичари настојали да решавају проблеме без помоћи теорије наставе и без научног приступа. „Непотпуно научно сазнање о процесу усвајања страног језика и недостатак теорије учења која би била проверена и применљива и на учење српскохрватског као страног језика, главни је разлог што се настава [...] у Институту за стране језике развија и обогаћује првенствено искуствима стеченим у пракси” (Milutinović 1984: 84). Весна Крајишник (Krajišnik 2016: 9) запажа да су предавачи развијали „свако за себе, свој метод рада, учили се на грешкама и ’тајно’ се ослањали на уџбенике страних језика црпећи идеје, моделе и приступе језичкој материји”. Нажалост, врло мало пажње посвећивало се анализи и уопштавању искустава. Петар Вучковић (Vučković 1984: 10) истиче да су „наши професори веома ретко публиковали своје радове”, због чега је до деведесетих година прошлога века објављено свега пет радова - Мирјане Лере „Контрастивна анализа енглеских и српских консонантских фонема” (1973), Часлава Стојановића „Енглески и српскохрватски самогласници и грешке слушалаца” (1979), Радмила Стојановића „Фундаменталне карактеристике српскохрватског језика” (1963) и „Оријентисани лингвистички сегменти и глаголске дијаде у српскохрватском језику” (1970), односно Петра Вучковића „Проучавање падежа у генеративној граматици” (1975).

Сређином деведесетих година постало је јасно да се даљи развој ове врсте наставе не може темељити на сопственом искуству наставника, те је постепено почела да се успоставља разлика између методике наставе српског као матерњег језика и методике наставе српског као страног језика (која дотада, на пример,

² Важно је поменути да постоје записи да се српски као страни језик почео изучавати много раније, тј. у годинама након победе Вукове реформе: „Српски језик је врло несрећан у устима Јевреја; они га готово никад не науче као што треба, као год и Цигани и Швабе” (Obradović 1986).

није постојала). Прекретницу у развоју ове научне дисциплине представља одржавање првог округлог стола посвећеног настави српскохрватског као страног језика 5. јануара 1984. године у Институту за стране језике, када су постављена и фундаментална питања у вези са развојем методике наставе српског као страног језика: 1) *Ко би требало да предаје српскохрватски као страни језик?*, 2) *Које би требало да се предаје?*, 3) *Где би требало предавати језик?*, 4) *Зашто предавати српскохрватски као страни језик?*, 5) *Шта предавати?*, 6) *Како предавати српскохрватски као страни језик?*, 7) *Из чега предавати?* и 8) *Преко кога предавати језик?* (Bugarski 1984: 17). Наведеним питањима истраживачи су посебну пажњу посветили током саветовања „Настава српскохрватског/хрватскосрпског језика као страног”, које је Институт за стране језике (у сарадњи са ЗУОВ-ом) организовао 24. и 25. октобра 1986. године, након чега је основан Центар за српски као страни језик при Филолошком факултету Универзитета у Београду. Оснивање овог центра уједно је означило почетак систематичнијег и организованијег приступа методици наставе српског као страног језика и настави уопште. Пример Филолошког факултета у Београду у потоњим годинама следили су и остали државни филолошки и филозофски факултети у земљи, који су основали своје центре за српски као страни језик – Филозофски факултет у Новом Саду (2001), Филозофски факултет у Нишу (2013) и Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу (2015). Захваљујући отварању центара, повећао се и број заинтересованих наставника, истраживача и лингвиста који су своју пажњу усмерили ка развоју ове врсте наставе, исказујући жељу да се усавршавају у области методике наставе српског као страног језика кроз размену искустава, објављивањем научних публикација, учешћем на конференцијама, али и путем друштвених мрежа, које су у XXI веку препознате као важан медиј за комуникацију међу учесницима образовног процеса. Пратећи тренд у развоју образовања, део наставника српског као страног језика окупио се ради размене искустава и наставних материјала у групи на Фејсбуку под називом *Српски језик за странце: група за предаваче*, у којој свакодневно комуницирају о важним питањима ове врсте наставе. Препознајући потребу и важност умрежавања наставника српског као страног језика (у циљу бржег развоја ове научне дисциплине), у раду ћемо настојати да анализирамо најчешћа питања и недоумице предавача у вези са реализацијом наставе српског као страног језика.

Рад се састоји из четири одељка. Након уводних разматрања детаљно је објашњена методологија истраживања. У трећем одељку квалитативно и квантитативно су анализирани прикупљени подаци о недоумицама наставника у

вези са наставом српског као страног језика и предочени могући одговори на постављена питања. У четвртом одељку изведени су најважнији закључци.

Методолошке поставке истраживања

Предмет и циљ истраживања

Оснивање центара за српски као страни језик при филолошким и филозофским државним факултетима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу директно је утицало на то да се све већи број методичара и наставника почне занимати за важна теоријско-методолошка питања наставе српског као страног језика. Увидевши неопходност размене искустава и спознавања теорије о учењу (српског као) страног језика, појавила се потреба (али и тежња) за умрежавањем свих посленика (лингвометодичара, наставника-практичара и истраживача) у области наставе српског као страног језика. Из тог разлога је Филолошки факултет Универзитета у Београду, негујући традицију округлих столова започету 1984. године, организовао четири међународне научне конференције *Српски као страни језик у теорији и пракси*, и то: 2006, 2010, 2014. и 2018. године, пруживши могућност свим учесницима да „проговоре” о својим искуствима и запажањима у вези са наставом српског као страног (и нематерњег језика) кроз радове објављене у четири истоимена зборника радова (из 2007, 2011, 2016. и 2020. године). Окупљање свих заинтересованих појединаца за проучавања у овој области открило је да (такође) постоји потреба образовања стручних кадрова, јер нам пракса свакодневно показује да није тачно да је наставник српског као матерњег језика уједно и најбољи наставник српског као страног језика. Зато су поменути факултети акредитовали посебне студије *српски као страни језик*, и то: 2013. године Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу (*Српски језик и књижевност: српски као страни језик*), а затим 2014. и 2021. године Филозофски факултет у Новом Саду (*Српска филологија: Српски као страни језик*, односно *Српски као нематерњи и страни језик и књижевност*) и 2015. године Филолошки факултет у Београду (*Српски језик као страни*); уз наведене мастер програме, Филозофски факултет у Новом Саду је 2021. године начинио пионирски корак акредитацијом модула *Српски као нематерњи и страни језик* на нивоу основних академских студија. Међутим, и поред више расположивих могућности за комуникацију и размену искустава, наставници и истраживачи осетили су потребу да комуницирају директно и брзо, решавајући „у тренутку” своје недоумице и проблеме у раду

са странцима. Зато су почетком 2020. године основали групу на Фејсбуку под називом *Српски језик за странце: група за предаваче*, путем које на дневном нивоу успостављају директан контакт постављањем питања, давањем одговора, разменом материјала и упућивањем савета. Група се показала као идеалан начин за умрежавање наставника, истраживача и лингвометодичара и за само две године окупила је више од две хиљаде заинтересованих појединаца и забележила више стотина објава у вези са недоумицама, питањима и проблемима са којима се наставници-практичари сусрећу у настави. Зато је предмет овога рада анализа и класификација најчешћих недоумица у поменутој групи, са циљем стварања јасније слике о најчешћим недоумицама наставника и истраживача у области методике наставе српског као страног језика.

Задачи истраживања

У складу са формулисаним предметом и циљем истраживања издвојили смо следеће истраживачке задатке:

1. Анализирати објаве у групи на Фејсбуку под називом *Српски језик за странце: група за предаваче*.
2. Идентификовати најчешће недоумице и питања лингвометодичара, наставника-практичара и истраживача и извршити њихову класификацију према суштинским одликама.
3. Анализирати одговоре чланова групе у вези са појединачним питањима и недоумицама.
4. Анализирати доступну литературу о настави српског као страног језика ради сагледавања могућих решења и отклањања утврђених недоумица.

Методe, технике, инструменти и узорак истраживања

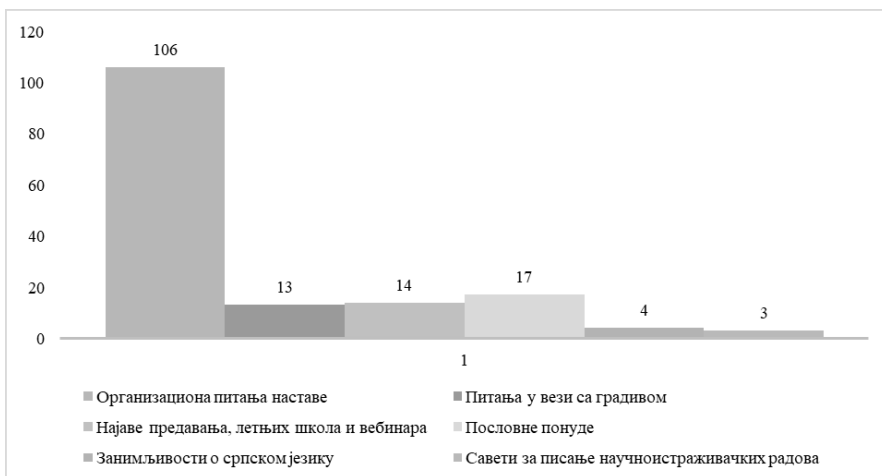
Према дефинисаном предмету, циљу и постављеним задацима истраживања, у раду смо користили дескриптивну методу и методу теоријске анализе са техником анализе садржаја, захваљујући којима смо спровели детаљно квалитативно и квантитативно истраживање ради утврђивања најчешћих недоумица, питања и проблема са којима се сусрећу наставници српског као страног језика. Грађу за истраживање чиниле су објаве (и коментари) у групи на Фејсбуку под називом *Српски језик за странце: група за предаваче*, што је

уједно и наш узорак истраживања. Анализирали смо укупно сто шездесет и седам објава, након чега смо све податке обрадили квалитативно и квантитативно коришћењем програма *MS Excel 2019*. Истраживање је реализовано у периоду од 20. до 29. марта 2022. године.

Анализа резултата истраживања

Анализа објава у горенаведеној заједници под називом *Српски језик за странце: група за предаваче* показала нам је да њени чланови свакодневно комуницирају путем објава у форми питања, савета и запажања насталих на часовима српског као страног језика. До тренутка реализације истраживања постављено је сто педесет и седам објава, које су у директној вези са питањима наставе српског као страног језика.³ Све оне могу се класификовати у шест великих група: 1) организациона питања наставе српског као страног језика; 2) питања у вези са начином обраде градива и садржајима; 3) најаве предавања, летњих школа и вебинара посвећених овој врсти наставе; 4) пословне понуде за предаваче српског као страног језика; 5) занимљивости о учењу српског језика; и 6) савети за писање научноистраживачких радова (в. графички приказ 1).

Графички приказ 1: Врсте објава у групи
Српски језик за странце: група за предаваче

³ Број објава у поменутој групи на Фејсбуку вишеструко је већи, али су у обзир узете само оне које се директно тичу питања наставе српског као страног језика.

Притом, у оквиру сваке од поменутих класификационих група учили смо постојање већег броја подгрупа, које се уско везују за поједине сегменте и питања наставе српског као страног језика, које подједнако интересују и наставнике почетнике, али и наставнике са дужим или краћим професионалним искуством.

Организациона питања наставе српског као страног језика

Претходни графички приказ јасно нам показује да је највећи број објава посвећен разради организационих питања наставе српског као страног језика. С обзиром на чињеницу да не постоји општеприхваћени уџбеник из области методике наставе српског као страног језика, наставници (и они који би желели да то постану) настоје да се упознају са битним теоријско-методолошким питањима ове врсте наставе, надајући се да ће од искуснијих колега добити садржајне и прецизне повратне информације: *Ускоро почињем да предајем српски једном странцу коме је енглески матерњи језик. Занима ме да ли неко од вас може да ми да смернице, одакле почети, на шта обратити пажњу, како представити концепте попут надежа* (М. А.). У оквиру ове класификационе групе искристалисала су се важна питања у вези са: 1) образовним профилом наставника српског као страног језика; 2) онлајн платформама и алатима за реализацију часова; 3) уџбеничким комплетима, наставним материјалима и њиховим квалитетом; 4) плановима и програмима наставе; 5) начином организације курсева (ценом часа, формирањем група и њиховом бројношћу, међујезичким утицајем); 6) административним питањима боравка странаца у Републици Србији; и 7) тестирањем након завршетка курса.

Иако је традиција учења српског као страног језика дужа од пола века, наставници који тек исказују интересовање за ову област имају недоумицу у вези с тим да ли им завршене основне и мастер академске студије србистике пружају довољно теоријских и практичних знања за реализацију часова са странцима: *Које основне и мастер студије сте завршили и да ли је то важно за овај посао? [...] Предавати српски као страни ми делује јако занимљиво, изазовно, али и тешко, наравно. На интернету има јако мало информација о овој теми, тако да све што ми кажете, пуно ће ми значити!* (Б. П.) Наиме, добро нам је познато да до средине деведесетих година прошлог века није прављена разлика између методике наставе српског као матерњег и српског као страног, те да се веровало „да је наставник српскохрватског као матерњег најкомпетентнији за наставу српскохрватског као страног” (Kremzer 1984: 31), а није била реткост

ни да у пракси наставници страних језика предају српски странцима.⁴ У вези с тим, Ранко Бугарски (1984: 17) поставља питања: *Ко би требало да предаје српскохрватски као страни језик? и Како би изгледао његов оптимални стручни профил?*, алудирајући на потребу школовања наставног кадра у овој (тада новој) научној дисциплини. Од тада до тренутка када су акредитоване прве мастер академске студије за изучавање српског као страног језика на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (2013), Филозофском факултету у Новом Саду (2014, 2021) и Филолошком факултету у Београду (2015) прошло је (као што видимо) више од двадесет година,⁵ односно тридесет до тренутка покретања модула на основним академским студијама, и то на Филозофском факултету у Новом Саду (2021). Сви наведени студијски програми посвећени су образовању наставног кадра компетентног за реализацију наставе у складу са савременим наставним теоријама, а извођачи наставе на студијским програмима јесу професори са вишегодишњим искуством у раду са странцима. Осим предметних компетенција, кандидати који заврше наведене студијске програме стичу и потребне методичке компетенције. Ипак, и даље постоји потреба за објављивањем уџбеника и приручника из кога би заинтересовани појединци могли ближе да се упознају са овом, по свему судећи, изазовном научном дисциплином. Свакако би требало настојати да се објави уџбеник посвећен изучавању методике наставе српског као страног језика, који би био пандан уџбеницима за упознавање са основама методике наставе српског као матерњег језика и књижевности Милије Николића и Павла Илића.

Као важно организационо питање које интересује (будуће) наставнике српског као страног језика наметнуло се и питање платформи путем којих се настава може реализовати (5)⁶ и онлајн алата који се могу користити (1): *Желе-*

⁴ Никола Кремзер (Kremzer 1984: 31) саставља редослед наставника за наставу српскохрватског као страног у нашим условима, без обзира на то што и њима понекад недостају неопходна знања из педагогије, дидактике, психологије и методике наставе страних језика: 1) наставници којима је матерњи језик исти као и слушаоцима, а студирали су српскохрватски код нас; 2) наставници којима је матерњи језик српскохрватски, а студирали су језик који је слушаоцима матерњи; 3) наставници којима је матерњи језик српскохрватски, а студирали су неки од светских језика који може послужити као метајезик у комуникацији са слушаоцима; 4) наставници који су студирали српскохрватски као матерњи, а владају и неким страним језиком познатим слушаоцима (метајезик).

⁵ На Филозофском факултету у Нишу акредитован је први пут предмет (из ове научне области) под називом *Методика наставе српског језика као страног* у оквиру мастер академских студија србистике.

⁶ Бројем у загради означава се фреквентност постављеног питања у анализираној групи на Фејсбуку.

ла бих да кренем са предавањима српског језика странцима. Да ли можете да ми дате неке савете: где, шта и како? Наишла сам на Preply, за сада. Занимају ме нека ваша искуства (А. М.); Које алате ви користите током онлајн наставе? (Б. П.) Пракса нам показује да се настава српског као страног језика реализује на институтима и у центрима за српски као страни језик (при филолошким и филозофским факултетима у РС), односно у приватним (акредитованим) школама, мада није реткост да се часови одржавају и путем онлајн платформи, као што је то случај са свим познатим језицима света (енглеским, немачким, руским, француским, шпанским и др.). Настојећи да започну са наставом српског као страног језика, наставници се неретко пријављују на светски познате „системе за вођено учење” (енгл. *Learning Management System*) – Preply,⁷ Italki,⁸ Verbling⁹ и *Amazing Talker*,¹⁰ који им омогућавају једноставнији долазак до (потенцијалних) ученика и стицање одређене материјалне користи. Такође, врло често и путем личних познанстава ступају у контакт са ученицима и реализују наставу „у приватној режији” помоћу познатих електронских интерактивних платформи: Zoom, Hangouts Meet и Skype. Настојећи да унапреде своју онлајн праксу подучавања, користе разноврсне интерактивне онлајн алате, какви су *Nearpod*, *Kahoot*, *LearningApps*, *Worldwall*, *Serbian cards*, односно читаву Азбукумову онлајн платформу под називом *Азбукум онлајн српски*¹¹.

Наставнике који тек исказују жељу за бављењем наставом српског као страног најчешће интересује упознавање са наставним плановима и програмима (2): *Да ли неко зна да ми каже/покаже/усмери где могу да нађем шта се све ради за који ниво код српског за странце?* (С. Н.) Ово питање није ново – још 1984. године, током првог саветовања на тему српског као страног језика, Наум Димитријевић (Dimitrijević 1984) израду наставних програма препознаје као један од услова за модернизацију ове врсте наставе. Нажалост, ни до дана данашњег није израђен програм у правом смислу те речи, већ се наставници воде препорукама и садржајима званичних уџбеника, садржајем завршних тестова и појединих приручника, у којима се начелно представљају садржаји по нивоима: *Минималне лексичке и граматичке структуре у српском као страном језику* (2008) Јасмине Дражић, *Тестови за полагање српског као страног језика* (2009) Весне Крајишник и Небојше Маринковића, *Лексички приступ српском*

⁷ Званична веб-адреса: <https://preply.com>.

⁸ Званична веб-адреса: <https://teach.italki.com>.

⁹ Званична веб-адреса: <https://www.verbling.com>.

¹⁰ Званична веб-адреса: <https://en.amazingtalker.com>.

¹¹ Званична веб-адреса: <https://aos.azbukum.edu.rs/sr/>.

као страном језику (2016) Весне Крајишник и *Граматички минимум српског као страног језика* (2016) Небојше Маринковића. У вези са овим важним питањем наставе српског као страног језика, поменути центри при србистичким катедрама на државним универзитетима у Републици Србији требало би да покрену пројекат чији би циљ био израда званичног наставног програма, који би и те како олакшао рад свих (заинтересованих) предавача.

Највећи број наставника поставио је питање у вези са уџбеничким комплетима који могу бити коришћени у настави (31), односно у вези са могућностима прибављања одређених приручника (6). Ксенија Кончаревић (Končarević 2007: 73) ово питање схвата као „једно од научно и практично најрелевантнијих подручја методике наставе српског као страног језика”, а Ђорђе Оташевић (Otašević 2014: 25) запажа да библиографија уџбеника и приручника „обухвата више од сто јединица”, уочавајући да је највећи број уџбеника предвиђен за изучавање српског језика на почетном нивоу. Александар Новаковић (Novaković 2022: 94–95) пописује четрнаест уџбеника за учење на почетном, три на средњем и један на напредном нивоу. Међутим, библиографије које су саставиле Весна Крајишник (Krajišnik 1992) и Милка Николић (Nikolić 2020) показују да је број уџбеника за почетни и средњи ниво дупло већи од представљеног у поменутом раду. Врло често предавачи исказују своје интересовање према уџбеницима намењеним одређеној групи ученика: „за Русе”, „за Чехе”, „за Белгијанце”, „за Немце”, „за Енглезе”, односно „за децу”, „за пословни српски”, „за дијаспору”. Иако је о потреби писања ове врсте уџбеника Богдан Дабић говорио на првом округлом столу посвећеном настави српског као страног језика (Dabić 1984: 131), веома је мало урађено у вези са овим питањем. У попису уџбеника и приручника које даје Александар Новаковић у својој докторској дисертацији *Полифункционалност уџбеничког комплета за учење српског језика као страног* (Novaković 2020) може се уочити да постоји по неколико уџбеника за сваку од наведених група. Међутим, осим што је инструктивни део уџбеника писан језиком странаца из одређених говорних подручја, садржај није представљен кроз контрастивне приступе између српског и матерњег језика ученика, при чему је већина поменутих уџбеника публикована пре двадесет и више година. Као најадекватнији уџбеници за децу истакли су се они из серије „Аз буки” акредитоване институције „Азбукум” из Новог Сада. За изучавање пословног српског најчешће се препоручује уџбеник Александра Уркома под називом *Business Serbian* (Urkom Publisher, 2014). Не правећи разлику између методике наставе српског као страног и српског као завичајног, наставници-практичари показују занимање и за уџбе-

нике „за дијаспору”, међу којима посебно место припада уџбеничком комплету *Српски – језик мога завичаја* Марине Јањић (АСА, 2020). Уз наведено питање, наставници у групи настоје да пронађу квалитетне анализе уџбеника (7) и одговарајуће електронске интерактивне уџбенике, о чему је писао Александар Новаковић у поменутој докторској дисертацији. Поред детаљних анализа актуелних уџбеника (3), аутор је издвојио три апликације за учење помоћу мобилних телефона: *Simply Learn Serbian*, *Learn Serbian – 50 Languages*, (*Про Говори српски!*), односно једну за учење помоћу рачунара: *Serbian for Beginners* (Филозофски факултет Ниш, 2016). С обзиром на очигледне и добро познате тенденције у развоју образовања у XXI веку, од лингвометодичара и истраживача очекује се да се организују и приступе изради како штампаних тако и електронских уџбеника који би могли успешно одговорити на растуће потребе наставе српског као страног језика. Док до такве иницијативе не буде дошло, предавачима остаје могућност комбиновања различитих уџбеника у циљу отклањања њихових постојећих недостатака.

Поред интересовања за одређене штампане и електронске интерактивне уџбенике, међу објавама у анализираној групи на Фејсбуку доминантно место имају и питања посвећена осталим наставним материјалима (37) – видео-садржајима (7), аудио-материјалима (7), речницима и граматикама (4) и осталим методичким приручницима (19).¹² Предавачи видео-садржаје перципирају као веома корисна наставна средства на сва три нивоа, те зато једни другима препоручују онлајн пропагандни материјал, серије, филмове, ТВ драме, и то: *Вук Караџић* (1987), *Шешир професора Косте Вујића* (2013), *Мама и тата се играју рата* (2020) (почетни ниво); *Врућ ветар* (1979), *Бољи живот* (1987), *Лајање на звезде* (1998) (средњи ниво); *Сенке над Балканом* (2017), *Јутро ће променити све* (2018) (напредни ниво). Уз видео-садржаје, честе су и објаве у вези са разменом аудио-материјала (уз одређени уџбеник) и поткастова, при чему је најпознатији онај доступан на платформи *Spotify* (<http://skr.rs/zMmp>). Двојични речници и граматике су (такође) предмет интересовања предавача. Појединци (наставници и ученици) своје кратке речнике деле са колегама, тако да се у групи могу пронаћи српско-италијански, српско-француски и српско-енглески речници. Наравно, као најкористићеније граматике српског (као страног) језика свакако се наводе *Грамматика српског језика за странце* Павице Мразовић и Зоре Вукадиновић (1990), односно истоимена граматика Ивана Клајна (2006) и *Грамматика српског језика за странце са вежбањима и решењима* Марине Курешевић и Драгане Белегишанин-Закић

¹² Више о тематским аудио-речницима прочитати у: Goljak 2007.

(2016). Под осталим наставним материјалима подразумевају се недоумице и питања у вези са методичким приручницима неопходним за савладавање основа подучавања страног језика, промоцијама уџбеника и приручника, као и дељењем сопствених сценарија за часове. Зато се свим предавачима препоручује праћење радова лингвометодичара и истраживача у којима се обрађују питања квалитета наставних материјала и формулишу препоруке за наставну праксу. У ту сврху могу се користити библиографије радова из области српског као страног језика које су сачиниле Весна Крајишник (Крајишник 1992) и Милка Николић (Nikolić 2020).

Као важна организациона питања у вези са којима наставници имају недоумице истичу се питања трајања, броја и цене појединачних часова, начина формирања групе, те међујезичког утицаја. Пракса нам показује да су одлуке у вези са овим питањима динамичне природе и у директној вези са политиком институције у којој смо запослени, типовима и циљевима самог курса, пореклом ученика, нивоом познавања језика, личним и професионалним особинама предавача и сл. У пракси се најчешће наставници придржавају временског оквира од четрдесет и пет минута, при чему конкретна наставна ситуација и тип часа одређују његово трајање. Јелена Ковачевић (Ковачевић 2018: 255) издваја пет врста часова: 1) часове граматике, 2) часове изговора, 3) часове читања, 4) часове комуникације и 5) слободне часове, док Весна Крајишник (Крајишник 2016: 12) у настави српског као страног језика пише о постојању *лекторског часа*, који је уједно и најкористићенија врста, јер представља комбинацију претходно наведених. За одрасле ученике настава се организује (најчешће) у блоковима од два, три или четири часа, док број часова на курсу варира од типа курса, нивоа на коме се језик учи и организације саме институције/предавача. На основу прегледа понуде званичних центара за учење српског као страног језика, број часова се креће од 60 до 225. И цена часа/курса условљена је претходно наведеним факторима.¹³ Осим наведених, питање организације рада у групама једно је од најчешће постављаних. Наставник у вези са формирањем групе ученика доноси одлуку на основу улазних (иницијалних и разврставајућих) тестова, захваљујући којима може формирати хомогене и хетерогене групе. Хомогену групу ученика чине они чији је матерњи језик близак, сродан језику који се учи, док хетерогену групу чине ученици чији матерњи језици не припадају истој групи/породици језика. Зато се врло често у настави српског као страног језика говори о међујезичком утицају, који се најчешће читава кроз

¹³ Зависи само од сигурности у себе као предавача, која се наравно заснива на искуству. Почела сам са 10 евра за 60 минута, а сада сам на 15 евра за 45 минута. (С. В.)

постигнућа ученика на тестовима знања, те се неретко говори о грешкама које могу бити: *интрајезичке* (*унутарјезичке*) и *интерјезичке* (*међујезичке*) *грешке*. *Интрајезичке грешке* условљене су специфичном природном ученог језика, док *интерјезичке грешке* настају као последица позитивног или негативног трансфера матерњег у страни језик (Frajs 1945; Lado 1957). На српском говорном подручју више аутора бавило се питањем међујезичког утицаја, односно анализе грешака и њихове класификације: Vojnović 2007; Milošević 2016; Babić 2014, 2015, 2016, 2016a, 2016b, 2017, 2018, 2020; Arsić Perišić 2016; Đorđević 2017; Sudimac 2020; Novaković, Jović 2022.

У анализираој групи на Фејсбуку наставници исказују недоумицу у вези са административним питањима добијања визе ради живота у Републици Србији (2): *Да ли неко има информацију да ли странци могу добити визу за боравак у Србији ако упишу неки курс српског језика и у којој институцији?* (М. М.) Коментари наставника након ове и сличних објава показују да су током своје предавачке каријере имали различита искуства у вези са овим питањем. Док су поједини ученици добијали визу на основу препоруке самог професора (физичког лица), било је и оних случајева када странци нису добили визу иако је потврду о похађању курса издала школа језика (правно лице). Узев у начелу, улазак, кретање, боравак и функционисање страног држављанина у Републици Србији регулише се садржајем *Закона о странцима*. Странцу који искаже намеру да се школује, студира или учи српски језик одобрава се привремени боравак (дужи од 90 дана): „Привремени боравак по основу школовања, односно стицања образовања у основним или средњим школама, или учења српског језика ради наставка школовања и студирања у Републици Србији, може да се одобри странцу који испуњава опште услове из члана 43. овог закона и који приложи доказ о упису у верификовану образовну установу Републике Србије, односно доказ о упису у организацију регистровану за остало образовање или учење језика” (ЗОС, 24/2018-3, 31/2019-7). Ипак, надлежни државни органи приликом одлучивања о захтеву за привремени боравак (односно захтеву за продужење привременог боравка) утврђују услове испуњености општих услова, али и процењују потенцијалну претњу коју подносилац захтева може представљати по безбедност Републике Србије и њених грађана. Ипак, пракса показује да, уз постојање чврстих гаранција институције и професора, странци немају особитих проблема са добијањем ученичке и студентске визе.

Осим интересовања исказаног према уџбеницима и осталом материјалу, наставници исказују недоумице у вези са тестовима у настави српског као страног језика (7). Готово сва постављена питања односе се на завршне тестове,

ради процене развијености језичких вештина и издавања одговарајућег сертификата: *Да ли неко има тестове за Б1 или Б2 ниво? Или можда зна где могу да их нађем/купим?* (М. Ц.); *Да ли неко зна како се може доћи до сертификата за познавање српског језика за степен Ц2 према CEFR?* (М. Н.) Чланови групе махом заинтересоване наставнике упућују на веб-страницу Центра за српски као страни језик при Филолошком факултету Универзитета у Београду, на коме се могу пронаћи примери писаних тестова од А1 до Ц2: <http://skr.rs/zMmц>, као и на веб-страницу Европског конзорцијума за сертификате у области савремених језика на коме могу пронаћи тестове од А2 до Ц1: <http://skr.rs/zMmT>. Међутим, искуснији наставници знају да добијање сертификата подразумева положен и усмени део испита, због чега Весна Крајишник (Крајишник 2016: 19) све тестове разврстава у *писмене* и *усмене*. Уз наведене примере, објављена су два приручника која садрже већи број тестова за припрему странаца: приручник Павла Ћосића *Српски за странце – тестови, вежбања, игре* (2004) и приручник Весне Крајишник и Небојше Маринковића *Тестови за полагање српског као страног језика* (Крајишник, Маринковић 2009). И поред постојања свих ових приручника, остаје отворено питање постојања стандардизованих тестова који ће бити коришћени у центрима за српски као страни језик при филолошким и филозофским факултетима у земљи, а чије би предузимање омогућило унапређење ове важне активности у настави српског као страног језика. Осим завршних тестова, предавачима су у настави веома битни и улазни/разврставајући тестови, захваљујући којима се одређује ниво познавања језика (код оних ученика који поседују одређена предзнања) и формирају хомогене или хетерогене групе ученика. Александар Новаковић и Никола Татар (Novaković, Татар 2020) развили су онлајн разврставајући тест по моделу кембричког онлајн теста (за енглески језик). Овај тест је отвореног типа и доступан је свим заинтересованим појединцима на веб-страници Филозофског факултета Универзитета у Нишу: <http://skr.rs/zMmb>. На основу расположивих података администратора поменуте веб-странице, од тренутка објављивања до тренутка реализације овог истраживања тест је покренут преко две хиљаде пута.

Питања у вези са градивом (и садржајима)

Још једно темељно питање наставе српског као страног језика према коме наставници показују интересовање јесте питање обраде градива и појединачних садржаја (13). С обзиром на добро познату комплексност и богатство

српскога језика, током двогодишњег постојања анализиране групе на Фејсбуку појавио се већи број питања у вези са питањима из области фонетике и фонологије, морфосинтаксе, лексикологије и правописа у настави српског као страног језика. Добро нам је познато да се „усвајање српскохрватског као страног, а то важи и за усвајање сваког другог страног језика, одвија у условима владања матерњим језиком, дакле, под одређеним утицајем трансфера, односно интерференције матерњег језика. То је околност која битно утиче на наставни процес” (Kremzer 1984: 33). Другим речима, од учениковог језичког порекла зависиће и тешкоће које се могу јавити у наведеним подручјима.

Као важно питање из области фонетике и фонологије, које наставницима представља потешкоћу, појављује се изговор гласова у српском језику, и то: слоготворног *p*, односно „критичних консонаната” *љ, ј, њ, ћ, ч, ш, ж* и *џ*. Сугласнички систем српскога језика сличан је онима који постоје у осталим словенским језицима, при чему постоје карактеристични сугласници: назали *н-њ*, латерали *л-љ*, африкати *ч-џ, џ-ћ*, фрикативи *ф-в, с-з, ш-ж, х*, односно слоготворно *p* и палатално *j*. Њихов специфични изговор условљен је степеном и врстом опструкције ваздушне струје у говорном апарату. Настава страног језика показује нам да „сваки нови фонолошки систем представља велики проблем, нарочито у самом почетку изучавања страног језика” (Stojanović 1986: 100), као и да су потешкоће директно условљене пореклом и матерњим језиком ученика. Примера ради, свим странцима је тешко да разликују *ч* и *ћ*, односно *џ* и *ћ*, као и слоготворно *p*, које ће Французи и Немци изговарати на свој начин као увуларно *p*, Енглези дужењем самогласника /ə:/ испред *p*, док ће Јапанци мешати *p* и *л*. Зато је важно да се наставник упозна са фонетско-фонолошким системом матерњег језика ученика и најчешћим грешкама које странци из одређених језичких подручја чине,¹⁴ како би могао правовремено да посаветује своје ученике о потенцијалним начинима корекције неправилног и увежбавања правилног изговора. Као препоручену литературу за упознавање са наведеним проблемом издавајемо рад под називом *An analysis of phonetic-phonological and orthographic errors when learning Serbian as a Foreign Language* колегинице Нине Судимац (Sudimas 2020), у коме су пописане најчешће фонетско-фонолошке и правописне грешке странаца са енглеског, јапанског и словенског говорног подручја.

¹⁴ Поред горепомнутих радова о најчешћим грешкама странаца приликом усвајања српског језика, недавно је објављена монографија Биљане Бабић под називом *Унутарјезичке грешке у настави српског језика као страног* (Филозофски факултет у Новом Саду, 2021), која представља прави тезаурус најчешћих грешака које странци чине.

Морфосинтакса српског језика веома је сложена, а особености српског језика огледају се у деклинацији, конјугацији и градацији. Концепт лица, рода и падежа једва да постоји у многим светским језицима, те се предавачи у настави српског као страног језика сусрећу са већим бројем питања која се првенствено односе на недоумице у вези са обрадом: глагола, њиховог значења и глаголских врста, разлике између перфективних и имперфективних глагола, те начина обраде акузатива и локатива. Наиме, систем глаголских облика веома је богат – чак четрнаест глаголских времена и начина, чему се обавезно мора додати род, број и трајање. Питање аспектуалности јесте семантичко поље којем припадају различите врсте семантичких вредности које су универзалне, а које се изражавају: граматикализованим категоријама аспекта, глаголским временима (флективном морфологијом) и другим синтаксичким или лексичким средствима. Српском језику својствена је аспектуална категорија *перфективности* и *имперфективности глагола*, која задаје странцима (чији је матерњи језици не познају) доста проблема, зато што је (посебно на почетном нивоу учења језика) прилично тешко схватити односе између глагола двају аспеката и механизам творбе глагола афиксацијом (Morabito 2020: 410). Уз сложеност глаголског система, Светла Рускова Ђермановић (2013: 504) запажа да је морфосинтаксичка категорија падежа једна од најпроблематичнијих категорија у савладавању српског језика због чињенице да је матерњи језик странаца обично аналитичке природе, услед чега долази до неправилне интерпретације значаја и употребе падежних облика, посебно акузатива и локатива. Анализирајући методичку концепцију уџбенила *Let's Learn Serbian 1*, Јелена Војновић (Voјnović 2007: 283) примећује да се падежи уводе и као морфолошка и као синтаксичко-семантичка категорија „што значи [да] неизворни говорници српског језика у оквиру једне наставне јединице истовремено усвајају падежни наставак и једно од значења одређеног падежа, чиме стичу знање о томе у којој ситуацији треба употребити дати падеж, односно развијају способност стварања реченица на српском језику”, при чему природно долази до појаве грешака. Најсвеобухватније проучавање грешака странаца при образовању и употреби падежа спровела је Биљана Бабић, и то у више својих радова, запажајући да студенти најчешће погрешно употребљавају номинатив, локатив, акузатив и генитив (Babić 2020: 57). У писаној продукцији страних студената примећује употребу „локатива у синтаксичким функцијама које су захтевале неки други падежни облик” – најчешће акузатив, ређе генитив, номинатив, датив и инструментал (Babić 2016b: 722). Такође, забележила је и више од сто седамдесет грешака употребе генитива уместо свих осталих падежа – акузатива, номинатива, ло-

катива, датива, инструментала и вокатива (Babić 2017: 375), а уз то, и тежњу странаца да облик акузатива користе знатно чешће уместо других падежа – најчешће уместо номинатива и локатива, а затим уместо датива, генитива и, спорадично, инструментала (Babić 2018: 597).

Питања наставника у анализираној групи са Фејсбука односе се и на област лексикологије, односно питања начина обраде појединих лексиколошких јединица – *жаргона* и *фразеологизама*. Овим питањима посебно су се бавили Јасмина Дражић у својој монографији *Лексичке и граматичке колокације у настави српског језика као страног: лексиколошки и лексикографски аспекти* (Филозофски факултет у Новом Саду, 2012), односно Предраг Мутавић и Анастасиос Кампурис у раду „Фразеологија и настава страног језика на примеру српског и грчког језика” (*Српски као страни језик у теорији и пракси III*, 2016), запажајући да је овај слој лексичког фонда неопходно усвојити на вишим језичким нивоима (Б2, Ц1, Ц2), с обзиром на чињеницу да представљају саставни део колоквијалне комуникације и сваког другог облика комуникационог процеса.

Питања наставника из области правописа тичу се усвајања и коришћења ћириличног и латиничког писма. Весна Крајишник и Небојша Маринковић (2009: 9) у вези са питањем савладавања ћирилице и латинице на нивоу А1 предвиђају да полазник „уме да напише полако и разветно прочитан или изговорен текст, који се састоји од једноставних реченица”, односно „да се служи и једним и другим писмом, на тај начин што уме да препише текст са латинице на ћирилицу и обрнуто”. Пракса нам показује да странци немају већих потешкоћа у савладавању ћириличног писма, уз напомену да су најчешће грешке приликом писања у вези са мешањем латиничких и ћириличких графема. Зато се као препоручени поступак свих анкетираних предавача истиче свакодневно увежбавање кроз реализацију диктата и различитих вежби преписивања са латиничког на ћирилично писмо. Наше искуство показује да на средњем и напредном нивоу ученици без проблема употребљавају ћирилицу.

Најаве предавања, летњих школа и вебинара

Настојећи да својим колегиницама и колегама помогну у савладавању важних организационих питања наставе српског као страног језика, појединци и акредитоване установе путем групе на Фејсбуку упућују позиве за предавања, обуке, семинаре, летње школе и вебинаре посвећене методици наставе српског као страног језика (14). Као најистакнутије појављују се објаве

Азбукумове *летње обуке за предаваче српског као страног језика*,¹⁵ предавања наставнице Тање Перић Лазовић под називом #sreTanja, односно онлајн билтен наставнице Јоване Дељанин (<http://skr.rs/zMmJ>). Само једна објава била је дата у виду најаве секција посвећених српском као страном језику у оквиру 51. међународног *Научног састанка слависта у Вукове дане*. Свакако се као врло корисна литература за усавршавање у овој области препоручују четири зборника *Српски као страни језик у теорији и пракси* са истоимене научне конференције Филолошког факултета Универзитета у Београду (2007, 2011, 2016, 2020), који „представљају својеврсне методичке приручнике за све који се баве овом врстом наставе” (Крајишник 2016: 10). У тренутку реализације овог истраживања отворен је позив за пријаву учесника за нову, пету по реду, конференцију, која ће бити организована и одржана у октобру 2022. године.

Пословне понуде

Анализа садржаја и објава у групи показала нам је да група остварује функцију повезивања наставника и ученика путем представљања слободних радних места. Чланови групе међусобно се препоручују за часове српског као страног језика остављањем отворених позива за пријаву, како у приватној режији тако и у приватним школама за учење језика. Највећи број објава посвећен је управо потражњи професора српског као страног језика (9), огласима за посао у приватним школама (3), на универзитету у Кини (1), односно држању бесплатних часова (1). Ипак, забележене су и две објаве у којима странци настоје да пронађу партнера за наизменично учење језика – професора српског језика који би њима предавао српски, а они њему страни језик (у овом случају шпански и немачки): *Тражим тандем-партнера да учим српски језик онлајн. Ко жели да причам немачки језик можда један/два пут седмично* (Ф. Е.) Објаве овог типа наилазе на опште прихватање чланова групе, те (захваљујући могућности слања директних порука) брзо налазе заједнички језик и започињу са радом.

Занимљивости о учењу српског језика

Иако нису бројне, занимљиве објаве о учењу и предавању српског језика представљају вид промишљања наставника, чланова анализираних групе на Фејсбуку, о лепоти и изазовности позива којим се баве. Иза хумористичких

¹⁵ Предлажем да се упишете на Азбукумов курс за предаваче српског. Мислим да ће вам много значити. Такође, препоручујем да се генерално упознате са методиком предавања страних језика. (К. З.)

објава у виду фотографија (в. слику 1) крије се истина о комплексној улози наставника на часовима српског као страног језика и богатству нашега језика, због чега се појединци одлучују да јавно завапе и потраже помоћ, савет и охрабрење: *Да ли се икада као предавач осећате немоћно наспрам комплексности језика који предајете?* (Б. Т.), наилазећи на саосећање својих колега: *Немоћно, неадекватно и у недостатку искуства и материјала* (М. М. Т.) или на њихов подстрек: *Више на то гледам као на изазов, него на немоћ.* (Н. С.) Са циљем да дочарају своју улогу на часовима, наставници неретко упућују своје колеге на видео-записе у којима се: 1) из перспективе ученика говори о изазовима приликом учења српског језика: *Тијаго Фереира* (<http://skr.rs/zMmj>), *Лиз учи српски* (<http://skr.rs/zMmg>), односно 2) из позиције наставника сагледавају важна питања наставе: *Академска српска асоцијација* (<http://skr.rs/zMmB>).

Слика 1: Српски језик виђен очима странаца

Савети за писање научноистраживачких радова

Настојећи да унапреде своје компетенције у области методике наставе српског као страног језика, поједини наставници су анализирану групу на Фејсбуку препознали као ваљано место да затраже савет у вези са писањем научноистраживачког рада. Нажалост, објаве овог типа нису бројне и за две и по године постојања групе забележено је свега три. У питању су студенти мастер студија који настоје да се распитају о могућностима реализације научно истраживања у вези са: употребом друштвених мрежа (Тиктока и Инстаграма) у настави српског као страног језика, историјском развоју методике наставе српског као страног језика и проналаском одговарајуће литературе. Међутим, пракса нам показује да упис на мастер или докторске студије предавачима може пружити довољно теоријско-методолошких знања неопходних за самосталну израду научних радова и усавршавање у овој области.

Закључак

Под утицајем развоја савремених информационо-комуникационих технологија, образовање је крајем XX и почетком XXI века доживело трансформацију, која је најочигледнија у промени начина на који смо (до тада) учили и подучавали. Говорећи о настави српског као страног језика, могли бисмо закључити да се њихов утицај позитивно одразио на постигнућа лингвометодичара и наставника-практичара у најмање два смера. Први смер тиче се чињенице да се настава српског као страног језика нашла пред новим изазовима, условљеним применом модерних наставних средстава – *креирањем савремених итампаних уџбеника, програмирањем електронских интерактивних уџбеника и осмишљавањем функционалног онлајн наставног материјала*. Други смер односи се на умрежавање наставника и лингвометодичара, који од шездесетих година прошлога века, када се настава српског као страног језика почела убрзано развијати, па до краја двадесетог века нису имали много прилика и могућности да размене своја искуства и запажања о раду са странцима. Са развојем друштвених мрежа, које се почињу користити и ради остваривања образовних циљева, сви заинтересовани у области методике наставе српског као страног језика увидели су могућност остваривања непосредне комуникације и размене мишљења, материјала и недоумица. У ту сврху је почетком 2020. године и основана група на Фејсбуку *Српски језик за странце: група за предаваче*, путем које наставници имају прилику да успоставе пословне (и пријатељске) контакте.

За свега две године постојања, група је окупила више од две хиљаде лингвометодичара и наставника-практичара, који су путем више стотина објава и коментара отворили велики број тема, дефинисали најчешће недоумице у вези са наставом српског као страног језика и затражили савет и помоћ ради разрешења откривених проблема, наилазећи на подршку искуснијих и разумевање свих осталих колега. Свих сто педесет и седам објава класификовали смо у шест великих група према теми коју обухватају и разрађују (организациона питања наставе српског као страног језика, питања у вези са начином обраде градива и садржајима, најаве предавања, летњих школа и вебинара посвећених овој врсти наставе, пословне понуде за професоре српског као страног језика, занимљивости о учењу српског језика и савети за писање научноистраживачких радова), стварајући јаснију слику о недоумицама и питањима која интригирају како наставнике-почетнике тако и искусније предаваче у области српског као страног језика. Квантитативна анализа нам је свакако показала да је највећи број објава у вези са недоумицама и питањима организационе природе: неопходним образовањем наставника, техничким питањима организације наставе, уџбеничким комплетима, наставним материјалима и њиховим квалитетом, плановима и програмима наставе, начином организације курсева (ценом часа, формирањем група и њиховом бројношћу, међујезичким утицајем), административним питањима боравка странаца у Републици Србији и местом и функцијом тестова, али и начинима и могућностима савладавања градива, проналажења посла, писања научноистраживачких радова и сл. Реч је о теоријским, методолошким и практичним питањима наставе, која се, нажалост, не обрађују у оквиру основних академских србистичких студија, већ је за њихово разумевање потребно поседовати, поред основних методичких знања, и ускостручне компетенције у области методике наставе српског као страног језика. Зато се акредитоване мастер академске студије српског као страног језика на Филолошком факултету у Београду и Филозофском факултету у Новом Саду сматрају студијама од изузетне националне важности, с обзиром на значај који ова врста наставе има за државу и остварење њених (спољнополитичких) интереса. Другим речима, сваки нови предмет из области српског као страног језика (попут *Методике наставе српског језика као страног* на Филозофском факултету Универзитета у Нишу) доприноси бољем разумевању места, функције и карактеристика наставе. Ипак, окупљање лингвометодичара и наставника путем групе на Фејсбуку сугерише нам да је настава српског као страног језика достигла одређени ниво развијености, те да је потребно више и отвореније говорити о проблемима, недоумицама и питањима предавача

и ученика. Зато бисмо могли да закључимо да даљи развој наставе захтева покретање научностручног часописа посвећеног важним питањима методике наставе српског као страног језика, у коме би се могао чути глас и прочитати истраживања свих заинтересованих појединаца – од лингвометодичара, преко истраживача до наставника-практичара.

Литература

1. Arsić Perišić, Olja (2016), *Analiza grešaka u srpskom jeziku kao stranom na primeru italofona, Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, III, 155–168.
2. Babić, Biljana (2014), *Greške u tvorbi prezentskih oblika na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. U: Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, III (ур. Снежана Гудурић, Марија Стефановић), Нови Сад: Филозофски факултет, 569–583.
3. Babić, Biljana (2015), *Greške u tvorbi oblika futura I na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. U: Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, IV/2 (ур. Снежана Гудурић, Марија Стефановић), Нови Сад: Филозофски факултет, 143–153.
4. Babić, Biljana (2016), *Unutarjezičke greške na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog*, doktorska disertacija, Novi Sad: Filozofski fakultet.
5. Babić, Biljana (2016a), *Greške u tvorbi oblika participa aktiva na početnim nivoima učenja srpskog kao stranog. U: Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, III (ур. Vesna Krajišnik), Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 143–154.
6. Babić, Biljana (2016b), *Greške u upotrebi oblika lokativa na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. U: Zbornik u čast Ljiljani Subotić: Teme jezikoslovne u srbistici kroz dijahroniju i sinhroniju* (ур. Jasmina Dražić, Isidora Bjelaković, Dejan Sredojević). Novi Sad: Filozofski fakultet.
7. Babić, Biljana (2017), *Greške u upotrebi oblika genitiva na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, VI (ур. Snežana Gudurić, Biljana Radić-Bojanić). Novi Sad: Filozofski fakultet, 363–377.
8. Babić, Biljana (2018), *Unutarjezičke greške u upotrebi oblika akuzativa u srpskom jeziku kao stranom, Srpski jezik – studije srpske i slovenske*, XXII, 583–600.
9. Babić, Biljana (2020), *Najfrekventnije unutarjezičke greške u upotrebi padežnih oblika imenica u srpskom jeziku kao stranom. U: Srpski jezik kao strani u teoriji i praksi*, IV (ур. Vesna Krajišnik), Beograd: Filološki fakultet, 47–60.
10. Bugarski, Ranko (1984), *Pregršt pitanja o srpskohrvatskom kao stranom jeziku*, U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Institut za strane jezike, Beograd, 17–22.
11. Vojnović, Jelena (2007), *Usvajanje padežnog sistema u nastavi srpskog jezika kao stranog (početni nivo). U: Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti (zbornik radova)*. Beograd: Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 281–289.

12. Vukadinović, Zora (1984), Program i realizacija nastave srpskohrvatskog jezika kao stranog. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani“*, Institut za strane jezike, Beograd, 60–67.
13. Vučković, Petar (1984), Srpskohrvatski jezik i strani jezici u Institutu. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani“*, Institut za strane jezike, Beograd, 9–12.
14. Goljak, Svetlana (2007), Tematski audio-rečnik u nastavi srpskog kao stranog jezika. U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* (ur. Milorad Dešić), Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 165–172.
15. Dabić, Bogdan (1986), Neka pitanja iz nastave srpskohrvatskog jezika u slovenskim zemljama. U: *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog“*, Institut za strane jezike, Beograd, 127–131.
16. Dimitrijević, Naum (1984), Uslovi modernizacije srpskohrvatskog jezika kao stranog. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani“*, Institut za strane jezike, Beograd, 34–40.
17. Đorđević, Kristina (2017), Analiza grešaka slovačkih maternjih govornika na početnom nivou učenja srpskog jezika kao stranog, *Studia Balkanica Bohemo-Slovaca*, VII, Brno: Moravské zemské muzeum Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy university, 691–697.
18. Đurić, Ostoja (1984), Uvodna reč. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani“*, Institut za strane jezike, Beograd, 5–8.
19. Kovačević, Jelena (2018), Feasability of the Project DLS Application Platform for Education in Internet Entrepreneurship, *International May Conference on Strategic Management*, XIV, 2, 253–260.
20. Končarević, Ksenija (2007), O nekim parametrima strukturno-sadržinskog oblikovanja udžbenika srpskog jezika kao stranog u inoslovenskoj sredini. U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* (ur. Milorad Dešić), Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 73–82.
21. Krajišnik, Vesna (1992), Bibliografija jugoslovenskih radova o srpskohrvatskom jeziku kao stranom (1960–1990), *Živi jezici*, XXXIV–XXXV/1–4, 184–203.
22. Krajišnik, Vesna (2016), Neka pitanja iz metodike nastave srpskog kao stranog jezika. U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, III (ur. Vesna Krajišnik), Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 7–26.
23. Krajišnik, Vesna, Nebojša Marinković (2009), *Testovi za polaganje srpskog kao stranog*, Beograd: Filološki fakultet.
24. Kremzer, Nikola (1984), Didaktičko-metodski aspekt nastave srpskohrvatskog kao stranog. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani“*, Institut za strane jezike, Beograd, 29–33.
25. Lado, Robert (1957), *Linguistics across cultures*, Ann Arbor: University of Michigan Press.
26. Milošević, Stefan (2016), Tipologija gramatičkih grešaka ruskih govornika pri usvajanju srpskog jezika, *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, III (ur. Vesna Krajišnik), 169–180.

27. Milutinović, Desanka (1984), O specifičnostima ostvarivanja ciljeva nastave srpskohrvatskog jezika kao stranog u Institutu. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani“*, Institut za strane jezike, Beograd, 84–86.
28. Morabito, Rosanna (2020), Glagolski vid za izvorne govornike talijanskog jezika. U: *Srpski jezik kao strani u teoriju i praksi*, IV (ур. Весна Крајишник), Београд: Филолошки факултет, 409–418.
29. Nikolić, Milka (2020), Bibliografija srpskog kao stranog jezika (1991–2018). U: *Srpski jezik kao strani u teoriji i praksi*, IV (ур. Весна Крајишник), Београд: Филолошки факултет, 593–623.
30. Novaković, Aleksandar (2020), *Polifunkcionalnost udžbeničkog kompleta za učenje srpskog jezika kao stranog* (odbranjena doktorska disertacija), Niš: Филозофски факултет.
31. Novaković, Aleksandar, Jović, Emilija (2022), Analiza i klasifikacija grešaka studenata iz Rusije na početnom nivou učenja srpskog jezika kao stranog, *Philologia Mediana 14* (u pripremi).
32. Novaković, Aleksandar, Tatar, Nikola (2020), Razvrstavajući testovi u nastavi srpskog jezika kao stranog, *Baština*, 53, Priština – Leposavić: Institut za srpsku kulturu, 1–15.
33. Obradović, Laza (1896), Treba li Jevreji da uče slovenski jezik?, *Učitelj*, 1. jun 1896. godine, 971–977.
34. Otašević, Đorđe (2014), Priručnici za nastavu srpskog jezika kao stranog, *Lingvističke aktuelnosti*, 25, 2014, 21–30.
35. Ruskova Đermanović, Svetla (2013), O nekim morfološkim greškama kod studenata srbistike na Univerzitetu u Plovdivu, U: *Srpski jezik, književnost, umetnost*, knj. I: *Tradicija i inovacije u savremenom srpskom jeziku* (ур. Милош Ковачевић). Крагујевац: FILUM, 503–510.
36. Stojanović, Časlav (1986), Problemi prezentiranja fonološkog sistema srpskohrvatskog jezika stranim studentima. U: *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog“*, Београд: Institut za strane jezike, 100–105.
37. Sudimac, Nina (2020), An analysis of phonetic-phonological and orthographic errors when learning Serbian as a Foreign Language, *Facta Universitatis* (Series Linguistics and Literature), 18/1, 109–118.
38. Fries, Charles (1945), *Teaching and learning English as a foreign language*, Ann Arbor: University of Michigan Press.

Извори

1. *Zakon o strancima*, Službeni glasnik RS, 24/2018-3, 31/2019-7.

THE MOST COMMON CONCERNS OF LECTURERS REGARDING THE TEACHING OF SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary

The subject of this paper is the analysis and classification of the most common doubts of linguists, researchers and teachers-practitioners in the field of methodology of teaching Serbian as a foreign language. The aim of this paper is to consider and find possible solutions. In this paper, we used the descriptive method and the method of theoretical analysis with the technique of content analysis. We conducted detailed qualitative and quantitative research. The material for the research consisted of posts (and comments) in a group on Facebook called Serbian Language for Foreigners: a group for lecturers. In two years the group gathered more than two thousand linguists, researchers and teachers-practitioners. A survey conducted in the second half of March 2022 showed us that all doubts and all questions can be classified into six major groups: 1) organisational issues of teaching Serbian as a foreign language, 2) issues related to the processing of materials and contents, 3) announcements of lectures, summer schools and webinars dedicated to this type of teaching, 4) business offers for teachers of Serbian as a foreign language, 5) interesting facts about learning Serbian and 6) tips for writing scientific research papers. In the end, we have tried to offer (potential) answers to the questions asked and clearly formulated doubts.

► **Key words:** Methodology of teaching Serbian as a foreign language, foreigners, doubts, Facebook.

References

1. Arsić Perišić, Olja (2016), Analiza grešaka u srpskom jeziku kao stranom na primeru italoфона, *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* III, 155–168.
2. Babić, Biljana (2014), Greške u tvorbi prezentskih oblika na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. U: *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, III (ur. Snežana Gudurić, Marija Stefanović), Novi Sad: Filozofski fakultet, 569–583.
3. Babić, Biljana (2015), Greške u tvorbi oblika futura I na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. U: *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, IV/2 (ur. Snežana Gudurić, Marija Stefanović), Novi Sad: Filozofski fakultet, 143–153.

4. Babić, Biljana (2016), *Unutarjezičke greške na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog*, doktorska disertacija, Novi Sad: Filozofski fakultet.
5. Babić, Biljana (2016a), Greške u tvorbi oblika participa aktiva na početnim nivoima učenja srpskog kao stranog. U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, III (ur. Vesna Krajišnik), Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 143–154.
6. Babić, Biljana (2016b), Greške u upotrebi oblika lokativa na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. U: *Zbornik u čast Ljiljani Subotić: Teme jezikoslovne u srbistici kroz dijabroniju i sinhroniju* (ur. Jasmina Dražić, Isidora Bjelaković, Dejan Sredojević). Novi Sad: Filozofski fakultet.
7. Babić, Biljana (2017), Greške u upotrebi oblika genitiva na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, VI (ur. Snežana Gudurić, Biljana Radić-Bojanić). Novi Sad: Filozofski fakultet, 363–377.
8. Babić, Biljana (2018), Unutarjezičke greške u upotrebi oblika akuzativa u srpskom jeziku kao stranom, *Srpski jezik – studije srpske i slovenske*, XXII, 583–600.
9. Babić, Biljana (2020), Najfrekventnije unutarjezičke greške u upotrebi padežnih oblika imenica u srpskom jeziku kao stranom. U: *Srpski jezik kao strani u teoriji i praksi*, IV (ur. Vesna Krajišnik), Beograd: Filološki fakultet, 47–60.
10. Bugarski, Ranko (1984), Pregršt pitanja o srpskohrvatskom kao stranom jeziku, U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani“*, Institut za strane jezike, Beograd, 17–22.
11. Dabić, Bogdan (1986), Neka pitanja iz nastave srpskohrvatskog jezika u slovenskim zemljama. U: *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog“*, Institut za strane jezike, Beograd, 127–131.
12. Dimitrijević, Naum (1984), Uslovi modernizacije srpskohrvatskog jezika kao stranog. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani“*, Institut za strane jezike, Beograd, 34–40.
13. Đorđević, Kristina (2017), Analiza grešaka slovačkih maternjih govornika na početnom nivou učenja srpskog jezika kao stranog. *Studia Balkanica Bohemo-Slovaca*, VII, Brno: Moravské zemské muzeum Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy university, 691–697.
14. Đurić, Ostoja (1984), Uvodna reč. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani“*, Institut za strane jezike, Beograd, 5–8.
15. Fries, Charles (1945), *Teaching and learning English as a foreign language*, Ann Arbor: University of Michigan Press.
16. Goljak, Svetlana (2007), Tematski audio-rečnik u nastavi srpskog kao stranog jezika. U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi* (ur. Milorad Dešić), Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 165–172.
17. Kovačević, Jelena (2018), Feasability of the Project DLS Application Platform for Education in Internet Entrepreneurship, *International May Conference on Strategic Management*, XIV, 2, 253–260.
18. Končarević, Ksenija (2007), O nekim parametrima strukturno-sadržinskog oblikovanja udžbenika srpskog jezika kao stranog u inoslovenskoj sredini. U: *Srpski kao strani jezik*

- u teoriji i praksi* (ur. Milorad Dešić), Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 73–82.
19. Krajišnik, Vesna (1992), Bibliografija jugoslovenskih radova o srpskohrvatskom jeziku kao stranom (1960–1990), *Živi jezici*, XXXIV–XXXV/1–4, 184–203.
 20. Krajišnik, Vesna (2016), Neka pitanja iz metodike nastave srpskog kao stranog jezika. U: *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, III (ur. Vesna Krajišnik), Beograd: Filološki fakultet, Centar za srpski kao strani jezik, 7–26.
 21. Krajišnik, Vesna, Nebojša Marinković (2009), *Testovi za polaganje srpskog kao stranog*, Beograd: Filološki fakultet.
 22. Kremzer, Nikola (1984), Didaktičko-metodski aspekt nastave srpskohrvatskog kao stranog. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Institut za strane jezike, Beograd, 29–33.
 23. Lado, Robert (1957), *Linguistics across cultures*, Ann Arbor: University of Michigan Press.
 24. Milošević, Stefan (2016), Tipologija gramatičkih grešaka ruskih govornika pri usvajanju srpskog jezika, *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi*, III (ur. Vesna Krajišnik), 169–180.
 25. Milutinović, Desanka (1984), O specifičnostima ostvarivanja ciljeva nastave srpskohrvatskog jezika kao stranog u Institutu. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Institut za strane jezike, Beograd, 84–86.
 26. Morabito, Rosanna (2020), Glagolski vid za izvorne govornike talijanskog jezika. U: *Srpski jezik kao strani u teoriji i praksi*, IV (ur. Vesna Krajišnik), Beograd: Filološki fakultet, 409–418.
 27. Nikolić, Milka (2020), Bibliografija srpskog kao stranog jezika (1991–2018). U: *Srpski jezik kao strani u teoriji i praksi*, IV (ur. Vesna Krajišnik), Beograd: Filološki fakultet, 593–623.
 28. Novaković, Aleksandar (2020), *Polifunkcionalnost udžbeničkog kompleta za učenje srpskog jezika kao stranog* (odbranjena doktorska disertacija), Niš: Filozofski fakultet.
 29. Novaković, Aleksandar, Jović, Emilija (2022), Analiza i klasifikacija grešaka studenata iz Rusije na početnom nivou učenja srpskog jezika kao stranog, *Philologia Mediana* 14 (u pripremi).
 30. Novaković, Aleksandar, Tatar, Nikola (2020), Razvrstavajući testovi u nastavi srpskog jezika kao stranog, *Baština*, 53, Priština – Leposavić: Institut za srpsku kulturu, 1–15.
 31. Obradović, Laza (1896), Treba li Jevreji da uče slovenski jezik?, *Učitelj*, 1. jun 1896. godine, 971–977.
 32. Otašević, Đorđe (2014), Priručnici za nastavu srpskog jezika kao stranog, *Lingvističke aktuelnosti*, 25, 2014, 21–30.
 33. Ruskova Đermanović, Svetla (2013), O nekim morfološkim greškama kod studenata srbistike na Univerzitetu u Plovdivu, U: *Srpski jezik, književnost, umetnost, knj. I: Tradicija i inovacije u savremenom srpskom jeziku* (ur. Miloš Kovačević). Kragujevac: FILUM, 503–510.

34. Stojanović, Časlav (1986), Problemi prezentiranja fonološkog sistema srpskohrvatskog jezika stranim studentima. U: *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog”*, Beograd: Institut za strane jezike, 100–105.
35. Sudimac, Nina (2020), An analysis of phonetic-phonological and orthographic errors when learning Serbian as a Foreign Language, *Facta Universitatis (Series Linguistics and Literature)*, 18/1, 109–118.
36. Vojnović, Jelena (2007), Usvajanje padežnog sistema u nastavi srpskog jezika kao stranog (početni nivo). U: *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti (zbornik radova)*. Beograd: Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 281–289.
37. Vukadinović, Zora (1984), Program i realizacija nastave srpskohrvatskog jezika kao stranog. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Institut za strane jezike, Beograd, 60–67.
38. Vučković, Petar (1984), Srpskohrvatski jezik i strani jezici u Institutu. U: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Institut za strane jezike, Beograd, 9–12.

Преузето: 30. 3. 2022.
Корекције: 15. 5. 2022.
Прихваћено: 18. 5. 2022.